

4° ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

12, 13, 14 Οκτωβρίου 1995

**ΣΤΟ ΠΑΛΑΙΟ ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ
ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ**

Χαιρετισμός του Αντιπροέδρου της Οργανωτικής Επιτροπής Καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Λάζαρου Σωτηριάδου και ομιλία με θέμα:

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΑΝΘΡΩΠΟΣ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Με ιδιαίτερη ευχαρίστηση συμμετέχω σαν αντιπρόεδρος στο 4ο Πανελλήνιο Γεωγραφικό Συνέδριο, όχι μόνο επειδή μου δίνεται η ευκαιρία να επικοινωνήσω με τον κόσμο που ασχολείται με τη Γεωγραφία, αλλά και γιατί τα θέματα που πρόκειται να ανακοινωθούν στο Συνέδριο αυτό είναι πρωτορχικής σημασίας, παρουσιάζουν ενδιαφέρον, χαρακτηρίζονται από την πρωτοτυπία τους και καλύπτουν σχεδόν όλο το φάσμα των Γεωγραφικών επιστημών.

Πριν τελειώσω το χαιρετισμό θα ήθελα να συγχαρώ όλους αυτούς που είχαν την πρωτοβουλία αλλά και εργάστηκαν και κουράστηκαν πολύ για την προετοιμασία του 4ου Γεωγραφικού Συνεδρίου, το οποίο είμαι βέβαιος ότι θα έχει πλήρη επιτυχία.

Στην έναρξη του Συνεδρίου θα σας αναπτύξω το θέμα που αφορά τη σχέση Γεωγραφία - Εκπαίδευση - Άνθρωπος - Περιβάλλον.

Ο όρος Γεωγραφία, γνωστός από την εποχή του Αριστοτέλη, σημαίνει περιγραφή της γης. Ασχολείται με τη συστηματική μελέτη και περιγραφή της επιφάνειας της γης (χέρσος - θάλασσα), όπως διαμορφώθηκε κατά την εξέλιξή της. Επίσης ασχολείται με τα διάφορα φαινόμενα που

ουμβαίνουν στη γη, στη γενική τους μορφή σαν ούνολο. Στα ενδιαφέροντά της η Γεωγραφία περιλαμβάνει και παρατηρήσεις σε όλους τους οργανισμούς (ζώο, φυτά), χωρίς να εισέρχεται σε λεπτομέρειες, όσον αφορά την ταξινόμησή τους, την ανατομία τους, τη φυσιολογία τους κ.λπ., όπως επίσης περιλαμβάνει και φαινόμενα και γεγονότα που έχουν άμεση σχέση με τον άνθρωπο, την επίδρασή του και τη δραστηριότητά του πάνω στη γη.

Η Γεωγραφία αποτελεί έναν επιστημονικό τομέα από τους αρχαιότερους χρόνους. Η ανάπτυξή της οφείλεται κυρίως στις ανάγκες που είχε ο άνθρωπος να ανταποκριθεί στις δυσκολίες της φύσης και στις προσπάθειές του να γνωρίσει το περιβάλλον του, μέσα στο οποίο ζει και αναπτύσσεται η ζωή. Επίσης ασχολήθηκε ο άνθρωπος με τη Γεωγραφία, διότι είναι φύσει περιεργός και φιλομαθής. Με το πνεύμα αυτό προσπάθησε να καθορίσει τη μορφή, το σχήμα, τις διαστάσεις του πλανήτη που ζει, να επικοινωνήσει με τους συνανθρώπους του και να περιγράψει τις συνθήκες, τα ήθη και τα έθιμα και γενικά την πολιτιστική του κατάσταση, να περιγράψει και να εξηγήσει την τοπογραφική διαμόρφωση του χώρου μέσα στον οποίο ζει και τέλος να ερμηνεύσει τη νομοτέλεια των φυσικών νόμων.

Με την έννοια των παραπάνω, η Γεωγραφία δεν έχει ένα ορισμένο κύκλο με συγκεκριμένα αντικείμενα μελέτης, όπως οι άλλες επιστήμες. Η ζωολογία π.χ. ασχολείται με την περιγραφή, την ταξινόμηση, την ανάπτυξη και αναπαραγωγή του ζωικού κόσμου, η χημεία με τη διαπίστωση των χημικών ουσιών που συνθέτουν μια ουσία κ.λπ. Το αντικείμενο έρευνας της Γεωγραφίας είναι σε γενικές γραμμές η επιφάνεια της γης, πάνω στην οποία υπάρχουν πολλά άλλα αντικείμενα έρευνας, που κατά βάθος είναι αντικείμενα έρευνας άλλων επιστημών. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο η Γεωγραφία δημιούργησε αμφιβολίες κατά πόσο θα πρέπει να αποτελεί ανεξάρτητη αυτοτελή επιστήμη ή αποτελεί ένα κλάδο που ασχολείται με την ταξινόμηση των διαφόρων γνώσεων, των σχετικών με την επιφάνεια της γης και των διαφόρων φαινομένων που έχουν άμεση σχέση με αυτή. Πολλοί γεωγράφοι αντέδρασαν στην αμφιβολία αυτή και υποστήριξαν ότι η αυτοτέλεια μιας επιστήμης δεν προσδιορίζεται μόνο από το συγκεκριμένο αντικείμενο που ερευνά, αλλά και από τη δική της μεθοδολογία, που σκοπό έχει την ενοποίηση των γνώσεων, των σχετικών με τα φαινόμενα που συμβαίνουν στην επιφάνεια της γης. Σε γενικές γραμμές η Γεωγραφία δεν εξετάζει τα διάφορα αντικείμενα χωριστά, αλλά τις σχέσεις αυτών με την επιφάνεια της γης και σκοπός της σύγχρονης Γεωγραφίας είναι η έρευνα της κατανομής των φυσικών, βιολογικών και ανθρωπίνων φαινομένων, όπως επίσης και η μελέτη των αιτιών της κατανομής των φαινομένων αυτών.

Όπως όλες οι επιστήμες, για τη μελέτη και την εξήγηση διαφόρων αντικειμένων ή φαινομένων ανατρέχουν στη βοήθεια άλλων επιστημών, έτσι και η Γεωγραφία έχει την ανάγκη και δέχεται τη βοήθεια από τις παρακάτω, κυρίως, επιστήμες:

Γεωλογία. Η μελέτη της σημερινής μορφολογίας της επιφάνειας της γης, όπως επίσης και η εξέλιξή της, χωρίς τις γνώσεις της γεωλογίας θα ήταν αδύνατη.

Μαθηματικά. Είναι αναγκαία για την εξήγηση διαφόρων φυσικών φαινομένων, όπως π.χ. σε θέματα μετεωρολογίας, κλιματολογίας, υδρογραφίας, μορφολογίας. Επίσης, η αναπαράσταση της επιφάνειας της γης (χαρτογραφία) με την εφαρμογή διαφόρων μεθόδων προβολών, ο προσδιορισμός με συντεταγμένες σημείων πάνω στην επιφάνεια, όπως επίσης και ο καθορισμός των διαστάσεων, της μαρφής και του σχήματος της γης και η σχέση της γης σαν πλανήτη με τα άλλα ουράνια σώματα, δείχνουν την αναγκαιότητα των μαθηματικών.

Ανόργανος Χημείο. Συμβάλλει στη γνώση της χημικής συστάσεως των διαφόρων πετρωμάτων και ορυκτών, όπως επίσης και την αλλοίωση που παθαίνουν.

Φυσική. Από την πλευρά της η φυσική προσφέρει πολλά στη Γεωγραφία, κυρίως η μηχανική και η θερμότητα.

Βιολογία. Εξετάζοντας διάφορα είδη φυτών και ζώων που ζουν στην επιφάνεια της γης και είναι κατανεμημένα κατά τόπους, απαιτούνται γνώσεις της ζωολογίας και βοτανικής. Έτσι η ζωολογία και η βοτανική είναι συνδεδεμένες με τη ζωογεωγραφία και με τη φυταγεωγραφία. Εξετάζοντας δε τις σχέσεις των οργανισμών με το περιβάλλον και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ζουν, καταλήγουμε ότι και η **οικολογία** προσφέρει πολλά στην επιστήμη της Γεωγραφίας. Στη σημερινή, μάλιστα, επαχή, που το πρόβλημα «προστασία του περιβάλλοντος» έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις, η Γεωγραφία θα πρέπει να παίζει σημαντικό ρόλο.

Σαν κοινωνική επιστήμη η Γεωγραφία (ανθρωπογεωγραφία) δέχεται τη βοήθεια της **ανθρωπολογίας**, της **εθνολογίας**, της **ιστορίας** και της **πολιτικής οικονομίας**.

Απ' όσα αναφέρθηκαν στην εισαγωγή, φαίνεται καθαρά ότι το αντικείμενο της Γεωγραφίας είναι πολύπλευρο και πολυσύνθετο. Για το σκοπό αυτό, για την καλύτερη και λεπτομερέστερη μελέτη των διαφόρων αντικειμένων και των φαινομένων που λαμβάνουν χώρα στην επιφάνεια της γης, χωρίζεται η Γεωγραφία σε διάφορους κλάδους. Αυτό συμβαίνει και με τις άλλες επιστήμες. Έτσι η Γεωγραφία χωρίζεται κατ' αρχήν σε δύο μεγάλους κλάδους, την Ειδική Γεωγραφία ή Χωρογεωγραφία ή και Γεωγραφικών περιοχών και τη Γενική Γεωγραφία.

Η Ειδική Γεωγραφία εξετάζει τις διάφορες περιοχές της γης περιορισμένες ή μεγάλες και διαχωρίζει κατά κάποιο τρόπο τη γεωγραφική ύλη πάνω στην επιφάνεια της γης. Οι περιοχές αυτές μπορεί να είναι ήπειροι, τμήματα των ηπείρων, κράτη ή και μικρότερες ακόμη περιοχές, όπως επίσης μπορεί οι περιοχές αυτές να είναι χερσαίες ή θαλάσσιες. Η μελέτη των επί μέρους περιοχών της γης μπορεί να αφορά τη μορφολογία της περιοχής, το κλίμα, την υδρογραφία, τη βλάστηση, το έδαφος, την επίδραση του ανθρώπου κ.ά.

Η Γενική Γεωγραφία εξετάζει τα διάφορα γεωγραφικά φαινόμενα σε παγκόσμια κλίμακα μέσα στο χώρο, που προκύπτουν από τη σχέση του στερεού φλοιού της γης με την ατμόσφαιρα, την υδρόσφαιρα και τη βιόσφαιρα. Σαν παραδείγματα αναφέρουμε τους νόμους που διέπουν τη δημιουργία και την εξέλιξη ενός ποταμού, είναι οι ίδιοι, άσχετα αν ο ποταμός βρίσκεται σε οποιαδήποτε περιοχή της γης. Όπως επίσης η αποσάθρωση των πετρωμάτων (π.χ. του γρανίτη) είναι η ίδια πάνω στην επιφάνεια της γης, όταν γίνεται με τις ίδιες συνθήκες.

Το περιεχόμενο της Γενικής Γεωγραφίας είναι πολύ ευρύ και διακρίνεται στον κλάδο που ασχολείται με αντικείμενα ή φαινόμενα που υπακούουν και βρίσκονται κάτω από τη φυσική νομοτέλεια και κατατάσσεται στις φυσικές επιστήμες και στον κλάδο που αναφέρεται στον άνθρωπο και στην επίδρασή του πάνω στη γη και κατατάσσεται στις κοινωνικές επιστήμες. Στην πρώτη περίπτωση σαν φυσική επιστήμη ή καλύτερα σαν γεωεπιστήμη διακρίνεται στη Φυσική Γεωγραφία και τη Μαθηματική Γεωγραφία. Έτσι γενικά μπορούμε να χωρίσουμε τη Γενική Γεωγραφία σε τρεις μεγάλους κλάδους, τη Μαθηματική Γεωγραφία, τη Φυσική Γεωγραφία και την Ανθρωπογεωγραφία.

1. Μαθηματική Γεωγραφία

Αυτή εξετάζει:

- α) Τη γη σαν ουράνιο σώμα (Αστρονομική Γεωγραφία -Κοσμογραφία).
- β) Το μέγεθος και το σχήμα της γης και τα προβλήματα που συνδέονται με αυτά, τις διαστάσεις της γης, τον προσδιορισμό της θέσης ενός τόπου και τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται γι' αυτό, τις διάφορες μεθόδους μέτρησης μηκών και αποστάσεων, όπως και τον καθορισμό των διαφόρων μονάδων μέτρησης (Γεωδαισία).
- γ) Τη μελέτη των διαφόρων μεθόδων για τη διαπίστωση της φυσικής κατάστασης της γης (Γεωφυσική).
- δ) Την απεικόνιση της επιφάνειας και του σχήματος της γης, τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται (προβολές), όπως επίσης και τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα κάθε μεθόδου (Χαρτογραφία).

- ε) Τέλος, με την εξέλιξη των επιστημών και ειδικά της πληροφορικής αναπτύχθηκε ο κλάδος «Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών» που εντάσσεται στη Μαθηματική Γεωγραφία, εφαρμόζεται όμως σαν «εργαλείο» από όλους τους επί μέρους κλάδους, όχι μόνο της Γεωγραφίας, αλλά και άλλων επιστημών.

2. Φυσική Γεωγραφία

Σχετικά με το περιεχόμενο της Φυσικής Γεωγραφίας διατυπώθηκαν πολλές απόψεις.

Στην αρχή διατυπώθηκε η άποψη ότι κάθε φαινόμενο ή αντικείμενο επί της γης, εφόσον υπόκειται στη φυσική νομοτέλεια, η μελέτη του εμπίπτει στη Φυσική Γεωγραφία. Έτσι η Φυσική Γεωγραφία θα έπρεπε να συμπεριλάβει όλα τα αντικείμενα μελέτης των γεωεπιστημών. Πολλοί επιστήμονες διαφώνησαν με την πρόταση αυτή. Γεγονός όμως είναι ότι η Φυσική Γεωγραφία σύμφωνα με το παραπάνω σκεπτικό της φυσικής νομοτέλειας περιλαμβάνει πολλούς τομείς, που ο καθένας αναπτύχθηκε και εξελίχθηκε χωριστά. Αν εξαιρέσουμε τους κλάδους της Μαθηματικής Γεωγραφίας, η Φυσική Γεωγραφία διαιρείται στους παρακώτω κλάδους:

- α) Γεωμορφολογία
- β) Κλιματολογία
- γ) Ωκεανογραφία
- δ) Βιογεωγραφία
- ε) Υδρογεωγραφία

3. Ανθρωπογεωγραφία

Είναι ο κλάδος της Γενικής Γεωγραφίας που ασχολείται με τη δραστηριότητα του ανθρώπου πάνω στη γη και με διάφερεις εκδηλώσεις του σε σχέση με το περιβάλλον του. Όπως προαναφέρθηκε κατατάσσεται στις κοινωνικές επιστήμες και όχι στις φυσικές, διότι δεν υπόκειται σε καμιά φυσική νομοτέλεια. Η Ανθρωπογεωγραφία, κατά τις νεώτερες αντιλήψεις, είναι ένας από τους οπουδαιότερους κλάδους της Γεωγραφίας. Γενικότερα μπορούμε να πούμε ότι εξετάζει τους ανθρώπους σαν σύνολο, την κατανομή τους πάνω στη γη, την ανθρωπολογική και εθνολογική τους σύσταση και εξέλιξη, τον πολιτισμό τους, την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξή τους, τα ήθη και τα έθιμά τους και όλες τις ομαδικές και πνευματικές τους εκδηλώσεις.

Με το παραπάνω ευρύτατο περιεχόμενο, η Ανθρωπογεωγραφία αναγκαστικά χωρίζεται, ονάλογα με αντικείμενο μελέτης, στους επί μέρους κλάδους:

- α) Οικονομική Γεωγραφία
- β) Πολιτική Γεωγραφία
- γ) Κοινωνική Γεωγραφία
- δ) Ιστορική Γεωγραφία

Παρόλο το ευρύ φάσμα του περιεχομένου της Γεωγραφίας και της τεράστιας σκοπιμότητάς της, η Γεωγραφία δεν βρήκε την ανταπόκριση που έπρεπε στον τομέα της εκπαίδευσης, τόσο της γενικής όσο και της ανώτατης. Θα αναφερθώ σε ορισμένα παραδείγματα από την Ευρώπη και τη χώρα μας.

Για την Ευρώπη η διδασκαλία της Γεωγραφίας δεν ανάγεται σε πολύ παλιές εποχές. Στην αλλαγή του αιώνα, η Γεωγραφία που διδασκόταν ήταν πολύ διαφορετική από τη σημερινή. Πριν το 19ο αιώνα δεν υπήρχε στα προγράμματα των πανεπιστημίων, με μοναδική εξαίρεση το πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Κατά τον 19ο αιώνα τα πανεπιστήμια δεν έχαναν ιδιαίτερο ενθουσιασμό γι' αυτό το μάθημα. Έτσι δεν υπήρχε και το ανάλογο ενδιαφέρον και στα σχολεία. Λίγοι καθηγητές βρέθηκαν που θα μπορούσαν να ασχοληθούν με το αντικείμενο και αυτοί ανήκαν σε άλλες ειδικότητες και γι' αυτό δεν ήταν ειδικοί πάνω στη Γεωγραφία. Έτσι χωρίς ουσιαστικά ειδικούς δασκάλους και με την έλλειψη δυνατοτήτων από πλευράς πανεπιστημίων, τα σχολεία δεν μπορούσαν να υιοθετήσουν ένα τέτοιο μάθημα.

Ενώ όλα αυτά συνέβαιναν στην Αγγλία, το σκηνικό στη Γερμανία ήταν εντελώς διαφορετικό. Εκεί αναπτύχθηκε μια σημαντική παράδοση χάριν στους Ritter, Humboldt και Von Richthofen. Έτσι παίρνοντας οι Άγγλοι σαν παράδειγμα τους Γερμανούς εισηγήθηκαν ότι αρχικά θα έπρεπε να καθιερωθεί τουλάχιστον ένα μάθημα Γεωγραφίας σε κάποιο από τα Αγγλικά πανεπιστήμια.

Τέτοια ήταν περίπου η κατάσταση της Γεωγραφίας στα τέλη του 19ου αιώνα. Είτε στη γενική εκπαίδευση, είτε στα πανεπιστήμια η αντιμετώπιση αυτού του αντικειμένου ήταν φτωχή και η διδασκαλία αραιή. Από αυτή όμως την περίοδο βρίσκουμε τις πρώτες προσπάθειες για να δοθεί απάντηση σε κάθε μία από τις τρεις παραπάνω περιπτώσεις.

Το πρόβλημα αυτό της παραγκώνισης της Γεωγραφίας τόσο στα πανεπιστήμια όσο και στη γενική εκπαίδευση το αντελήφθησαν, έστω και αργά, οι Ευρωπαίοι και το αντιμετώπισαν με την ίδρυση Σχολών Γεωγραφίας στα πανεπιστήμια και τη διάθεση γεωγράφων στην εκπαίδευση, ώστε το μάθημα να διδάσκεται από ειδικούς με υπευθυνότητα.

Δυστυχώς για τη χώρα μας, αν και παρουσιάστηκε μια βελτίωση σχετικά με την εκπαίδευση όπως θα αναφερθεί παρακάτω, η εκπαίδευση της Γεωγραφίας δεν είναι ικανοποιητική. Στα πανεπιστήμια της χώρας δεν υπάρχουν Γεωγραφικά Τμήματα από τα οποία θα αποφοιτούν Γεωγράφοι. Διδάσκονται γεωγραφικά μαθήματα στις επί μέρους Σχολές, αλ-

λά οι γεωγραφικές γνώσεις περιορίζονται στα περιεχόμενο των Σχολών αυτών. Για παράδειγμα Φιλοσοφική Σχολή (Ιστορική Γεωγραφία), Οικονομικές Σχολές (Πολιτική-Οικονομική Γεωγραφία), Γεωλογικό Τμήμα (Φυσική Γεωγραφία), Πολυτεχνικές Σχολές (Γεωδαισία-Τοπογραφία-Χωροταξία) κ.λπ. Παρόλες τις προσπάθειες, τόσο της Γεωγραφικής Εταιρείας, όσο και άλλων φορέων πανεπιστημιακών για την ίδρυση Γεωγραφικού Τμήματος στα πανεπιστήμια ώστε να αποφοιτούν καθαροί Γεωγράφοι οι οποίοι θα διδάξουν σωστά και υπεύθυνα το μάθημα της Γεωγραφίας, η Πολιτεία αδράνησε στο σημείο αυτό, έτσι ώστε σήμερα δυστυχώς η Ελλάδα, χωρίς αμφιβολία, να είναι η μόνη χώρα μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών που στα πανεπιστήμιά της δεν υπάρχουν Γεωγραφικά Τμήματα. Τη στιγμή μάλιστα που είναι η χώρα που δημιούργησε, ανέπτυξε και έγραψε για τη Γεωγραφία (παραδείγματα).

Όπως αναφέρθηκε για την εξέλιξη της εκπαίδευσης σε άλλες χώρες, η κατάσταση του μαθήματος της Γεωγραφίας στην Ελλάδα δεν ήταν καλύτερη στον προηγούμενο αιώνα και ακόμη αργότερα.

Το 1834 το νομικό πλαίσιο ανέφερε ότι μάθημα της Γεωγραφίας διδάσκεται στα σχολεία μόνο όταν αυτό είναι δυνατό. Και όταν αυτό ήταν δυνατό, η διδασκαλία στηριζόταν σε μια ξερή και στυγνή αποστήθιση τοπωνυμίων. Ως ανεξάρτητο μάθημα πρωτοδιδάχθηκε στη δεκαετία του 1860 στην Πάτρα. Και στη συνέχεια το δίδαξε ο Βακαλόπουλος στο Α' Γυμνάσιο της Αθήνας. Η ύλη του μαθήματος της Γεωγραφίας προέβλεπε ανάλυση γεωγραφικών όρων σχετικά με το ανάγλυφο (πεδιάδες, λάφοι κ.λπ.), υδάτινες επιφάνειες (θάλασσες, λίμνες κ.λπ.), στοιχεία ανθρωπογεωγραφίας, δίνοντας βάρος στα έργα των ανθρώπων στις πόλεις και τα χωριά κ.ό.

Το 1894 στα τετρατάξια δημοτικά σχολεία η Γεωγραφία διδάσκεται 2 ώρες την εβδομάδα. Τα θέματα της διδασκαλίας της Γεωγραφίας παραμένουν σχεδόν τα ίδια. Το 1913 στο αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων τα γεωγραφικά θέματα πληθαίνουν και δίνουν γνώσεις που προέρχονται και από άλλους κλάδους της Γεωγραφίας, όπως Φυσική Γεωγραφία, Μαθηματική, Πολιτική. Κυρίως, όμως δίνεται σημασία στην Τοπική Γεωγραφία (Νομός κ.λπ.).

Η κατάσταση αυτή δε δείχνει να αλλάζει ούτε στο αναλυτικό πρόγραμμα του 1969, όπου ο σκοπός της Γεωγραφίας είναι η γνώση της Ελλάδας και των ξένων χωρών που έχουν σημασία για την Ελλάδα καθώς και η μελέτη του γεωγραφικού και γεωφυσικού χάρτη (γνώσεις χαρτογραφίας που στηρίζονται στην όσο τα δυνατόν καλύτερη αποστήθιση πολλών τοπωνυμίων).

Το 1977 στην ύλη της γεωγραφίας μπαίνουν περισσότερες γνώσεις που έχουν σχέση με τη Γεωλογία (πετρώματα, απολιθώματα) και με τη

μορφολογία του αναγλύφου (διάβρωση κ.λπ.). Σαν σκοπός του μαθήματος εισέρχεται και η κατανόηση των φυσικών και τεχνητών μεταβολών και η επίγνωση του ρόλου του ανθρώπου ως δημιουργήματος αλλά και ως δημιουργικού παράγοντα του περιβάλλοντος. Ακόμη, η δυνατότητα των μαθητών να σκέφτονται γεωγραφικά και να εντάσσουν τα γεωγραφικά φαινόμενα σε ευρύτερα σύνολα σχέσεων ζωής και πολιτισμού.

Παρότι τα γεωγραφικά θέματα που αφορούσαν τον άνθρωπο όπως αναφέρθηκε κατατάσσονταν στις κοινωνικές επιστήμες (ανθρωπογεωγραφία) εν τούτοις και στις φυσικές επιστήμες (Φυσική Γεωγραφία) η παρέμβαση του ανθρώπου είναι αποφασιστική διότι αφενός επηρεάζει και μεταβάλλει ορισμένες μορφές του αναγλύφου αφετέρου επηρεάζει και τους φυσικούς παράγοντες που δρουν επί της επιφάνειας της γης με αποτέλεσμα την αύξηση ή μείωση της εξέλιξης μιας περιοχής. Συνεπώς ερχόμαστε στην επέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον και η επέμβαση αυτή γίνεται κυρίως για την «ανάπτυξη» μιας περιοχής.

α) Το πρόβλημα της επέμβασης του ανθρώπου στο περιβάλλον παρότι αφήνει την εντύπωση ότι είναι σημερινό ή εν πάσει περιπτώσει των τελευταίων ετών, δεν είναι σωστό.

Ο άνθρωπος με την προσπάθεια να καλύτερεύσει τις συνθήκες διαβίωσης του ανέκαθεν έθιγε το περιβάλλον. Οι μεγάλες μεταναστεύσεις κατά τον προηγούμενο αιώνα στην Αμερική είχαν σαν αποτέλεσμα με την προσπάθεια δημιουργίας καλλιεργημένων εκτάσεων να αποφιλώσουν δασικές εκτάσεις (περιαχή Αριζόνας) και να τις καταστήσουν ερήμους. Γενικά όμως η χαμηλή τεχνολογία και γενικά τα μέσα που διέθετε ο άνθρωπος δεν έθιγε σε μεγάλο βαθμό τα περιβάλλον ώστε η κατάσταση που εδημιουργείτο να θίγει την ποιότητα ζωής όπως συμβαίνει σήμερα.

β) Η ανάπτυξη μιας περιοχής θα πρέπει να παίρνει υπ' όψιν της όλες τις παραμέτρους που συνθέτουν αυτό που ονομάζουμε ποιότητα ζωής. Το αίτημα για ποιότητα ζωής οφείλει να κατέχει κεντρική θέση σε μια ιαόρροπη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη με επίκεντρο τον παράγοντα «άνθρωπος». Η λανθάνουσα αντίληψη που κυριάρχησε στο παρελθόν, σύμφωνα με την οποία οι στόχοι της ανάπτυξης είναι μόνο οικονομικοί, συσσωρεύει και συσσωρεύει περιβαλλοντικά προβλήματα, τόσο στη χώρα μας, όσο και ακόμη παραπέρα στο σύνολο του πλανήτη.

Οι προσπάθειες λοιπόν όλων μας θα πρέπει να ενταθούν, ώστε από τη μία να αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικά τα συσσωρευμένα περιβαλλοντικά προβλήματα και από την άλλη να ενεργούμε με απόλυτο σεβασμό στο περιβάλλον. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος θα πρέπει κατ' αρχήν να διαθέτουμε μια πλήρη και ακριβή καταγραφή των οξυμένων περιβαλλοντικών προβλημάτων (θέμα καθαρά της Γεωγραφίας), ώστε να

προγραμματιστεί σωστά η αντιμετώπισή τους. Προς αυτήν την κατεύθυνση απαιτείται η συνεχής και υπεύθυνη πληροφόρηση των φορέων και των πολιτών για να καλλιεργηθεί η οικολογική συνείδηση μέσα από τη διαμόρφωση μιας ευρύτερης αντίληψης όχι στενά ταπικιστικής.

Η συνεργασία όλων των επιστημών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του περιβάλλοντος είναι επιβεβλημένη. Δεν πρέπει να οικειοποιείται καμιά επιστήμη την προστασία του περιβάλλοντος. Από καμιά περιβαλλοντική μελέτη δεν θα πρέπει να παραμελείται η Γεωγραφία, αλλά θα πρέπει να μπαίνει μπροστά στις έρευνες διότι η Γεωγραφία, με τη βοήθεια και των άλλων γεωεπιστημών, ερευνά και γνωρίζει από μακρού χρόνου, το φυσικό περιβάλλον, παρακολουθεί τις μεταβολές που υφίσταται από την επέμβαση του ανθρώπου και λαμβάνει πολύ σοβαρά υπόψη της ότι η φύση έχει τη δυνατότητα να επουλώνει τις πληγές που της δημιουργεί ο άνθρωπος σε μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά οι δυνατότητες αυτές δεν είναι απεριόριστες.

Αυτό το οποίο θα πρέπει να υπογραμμισθεί είναι ότι το περιβάλλον, πέρα από την αυτονόητη σημασία του στην ποιότητα της ζωής, αποτελεί και σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης. Αποτελεί το μεγάλο κεφάλαιο, το υπόστρωμα πάνω στο οποίο συντελούνται και αναπτύσσονται όλες οι αναπτυξιακές μας δραστηριότητες. Η βάνουση προσβολή του όχι μόνο δεν βοηθά την ανάπτυξη, αλλά υπονομεύει σταθερά το μέλλον μας. Η προστασία και η αναβάθμισή του είναι βασική προϋπόθεση για την επιθυμητή ανάπτυξη.

Δυστυχώς όμως, η κατάχρηση των πόρων, η άγνοια για μακρά περίοδο και η υποτίμηση της σημασίας του περιβάλλοντος μας οδήγησε σε μια πολύ κρίσιμη φάση. Ο Ιπποκράτης έλεγε «Παν το πολύ τη φύσει πολέμιαν», και αυτό έχουμε καθήκον να το κατανοήσουμε. Κάθε κατάχρηση αντίκειται στη φύση και ό,τι αντίκειται στη φύση είναι επικίνδυνο και για τον άνθρωπο και για τη φύση.

Ας έχουμε πάντα υπόψη τα όσα είπε ο Σίλλερ (από Α. Αλεξόπουλο «Σύντομος ιστορία της εξέλιξης της Γεωγραφίας»):

«Πόσο θαυμάσια ωραία είναι η γη του Θεού και πόσο ωραίο είναι να είσαι άνθρωπος πάνω σ' αυτήν».

Βιβλιογραφία

- Αλεξόπουλος, Αν. (1987). Σύντομος Ιστορία της Εξέλιξης της Γεωγραφίας. Πρακτ. 1ο Πανελ. Γεωγρ. Συνέδριο, Αθήνα.
 Ζαμάνη, Αθ. (1987). Φυσική Γεωγραφία: Κοινωνική Επιστήμη. Πρακτ. 1ο Πανελ. Γεωγρ. Συνέδριο, Αθήνα.

- Sotiriadis, L. (1993). The Historical Development of Geography in Greece. *Salzburger Arbeiten*, Bd. 22, (77-101), Salzburg.
- Σωτηριάδης, Λ. (1982). Σημειώσεις Γεωγραφίας. Αριστοτ. Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Ψαριανός, Π. (1969). Επίτομος Φυσική Γεωγραφία. Πανεπιστήμιο Αθηνών.